ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN MISCHO
της 10ης Ιουνίου 1999 *

1. Η αίτηση αναιρέσεως στην παρούσα υπόθεση έχει υποβληθεί από την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (στο εξής: ΟΚΕ) κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 17ης Φεβρουαρίου 1998 στην υπόθεση Τ-183/96, Ε κατά ΟΚΕ [1], με την οποία ακυρώθηκε η πειθαρχική ποινή της υποβαθμίσεως κατά τρία κλιμάκια που είχε επιβληθεί στην Ε, μόνιμο υπάλληλο βαθμού C 3 και πέμπτου βαθμολογικού κλιμακίου, με απόφαση της αρμόδιας για τους διορισμούς αρχής (στο εξής: ΑΔΑ) της ΟΚΕ, της 18ης Ιανουαρίου 1996.

2. Τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία επιβλήθηκε με την ανωτέρω απόφαση η εν λόγω ποινή παρατίθενται ως εξής στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση του Πρωτοδικείου:

«4 Στις 30 Νοεμβρίου 1994, ο πρώην διευθυντής της προσφεύγουσας στη διεύθυνση "Επικοινωνία" της απέστειλε, στο πλαίσιο της διαδικασίας καταρτίσεως της εκθέσεως βαθμολογίας της για την περίοδο από την 1η Σεπτεμβρίου 1992 μέχρι τις 31 Αυγούστου 1994, "σχέδιο εκθέσεως βαθμολογίας".

5 Με έγγραφο της 7ης Δεκεμβρίου 1994, η προσφεύγουσα διατύπωσε αντιρρήσεις σχετικά με τη σχεδιαζόμενη βαθμολογία. Με έγγραφο της 16ης Δεκεμβρίου 1994, επέστρεψε στον βαθμολογητή το σχέδιο εκθέσεως βαθμολογίας, συνοδευόμενο από τις ακόλουθες παρατηρήσεις:

"Θα επιθυμούσα να ασκήσω πραγματική εργασία γραμματέως, εργασία που ποτέ δεν μπόρεσα να ασκήσω στην ΟΚΕ από τότε που εισήλθα στην υπηρεσία της το 1986.

Θεωρώ ότι είμαι ικανή για την εργασία αυτή, δεδομένου ότι πέραν των προσόντων μου ως γραμματέως-στενοδακτυλογράφου διαθέτω δύο πανεπιστημιακά πτυχία ισπανόφωνης δασκάλας, τα οποία επισυνάπτω στο παρόν σημείωμα και τα οποία αποδεικνύουν ότι κατέχω πλήρως τη γλώσσα αυτή. Η εκ μέρους μου γνώση της γαλλικής είναι εξαιρετική και δεν μπορεί να κριθεί από τον [βαθμολογητή], λαμβανομένου υπόψη ότι η δική του γνώση της γλώσσας αυτής είναι ανεπαρκής. Τα σημειώματά

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — Συλλογή Υπ.Υπ. σ. I-A-67 και II-159.

του έβριθαν ορθογραφικών λαθών και ήταν υποχρεωμένος να τα συντάσσει πολλές φορές λόγω των αβεβαιοτήτων του ως προς τη σύνταξη (...).

Από τότε που τοποθετήθηκα στη διεύθυνση 'Επικοινωνία', ο [βαθμολογητής] με έθεσε στο περιθώριο και ποτέ δεν μου ανέθεσε εργασία γραμματέως.

Όταν, σπανίως, μου ανέθετε εργασία, αυτή συνίστατο στο να βγάλω φωτοτυπίες, να στείλω ένα fax, να μεταβώ στην υπηρεσία τεκμηριώσεως για να ζητήσω κάποιο έγγραφο· μόνο σπανιότατα μου υπαγόρευε κάποιο κείμενο για να το δακτυλογραφήσω στα ισπανικά ή στα γαλλικά (...)".

Λόγω των προαναφερθέντων, η εκτίμηση του [βαθμολογητή] είναι εντελώς αστήρικτη. Πώς και με ποια κριτήρα μπορεί να κρίνει μια εργασία που ποτέ δεν μου ανέθεσε, που ο ίδιος δεν γνωρίζει και που δεν υφίσταται στη διεύθυνση "Επικοινωνία", λαμβανομένου υπόψη ότι πρόκειται για τεχνητή διεύθυνση, κενή, χωρίς περιεχόμενο ή καθήκοντα;

Κατά το διάστημα της υπηρεσίας μου στη διεύθυνση, υπήρξα θύμα προπηλακισμού εκ μέρους του [βαθμολογητή]: πίσω από την πλάτη μου, απηύθυνε, στις 28 Μαρτίου 1994, δυσφημιστικό σημείωμα στον [X], το οποίο απαιτούσε την αποβολή μου και είχε ως συνέπεια να καταργηθεί η θέση μου στο οργανόγραμμα.

Η έκθεση βαθμολογίας που κατάρτισε ο [βαθμολογητής] αποτελεί καταχρηστική και δυσφημιστική προσωπική επίθεση, πλήρη ψευδών ισχυρισμών (...).»

6 Στις 9 Ιανουαρίου 1995 η προσφεύγουσα βεβαίωσε ότι έλαβε την οριστική έκθεση βαθμολογίας που είχε καταρτίσει ο βαθμολογητής στις 20 Δεκεμβρίου 1994. Η έκθεση συνοδευόταν από σημείωμα με το οποίο ο βαθμολογητής ανέφερε ότι λυπάται βαθύτατα για τις κρίσεις που διατύπωσε η προσφεύγουσα με το έγγραφό της της 16ης Δεκεμβρίου 1994. Στο τέλος του σημειώματος αυτού αναγράφονταν τα εξής: «απεστάλη στις 21.12.1994: σε άδεια· απεστάλη στις 4.1.1995: σε άδεια· απεστάλη στις 5.1.1995: σε άδεια· απεστάλη στις 6.1.1995· σε άδεια». Το σημείωμα αυτό αμφισβητήθηκε από την προσφεύγουσα με σημείωμα της 10ης Ιανουαρίου 1995 προς τον βαθμολογητή, αντίγραφο του οποίου απέστειλε στον δευτεροβάθμιο βαθμολογητή, με το οποίο σημείωμα επανέλαβε τις προπαρατεθείσες παρατηρήσεις και, κατά τα λοιπά, ανέφερε τα εξής:

"Σας παρακαλώ να μη λαμβάνετε υπόψη τις άδειές μου, καθότι τούτο δεν σας αφορά και δεν είναι της αρμοδιότητάς σας.

Ομοίως, σας ζητώ να με σέβεσθε και να περιορίζεσθε αυστηρώς στις διατάξεις του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως και της ισχύουσας ρυθμίσεως. Μη με δυσφημείτε και μη με εκθέτετε σε καταχρήσεις και προσβολές.

Το άρθρο 57 του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως αναγνωρίζει στον υπάλληλο το δικαίωμα λήψεως ετήσιας άδειας την οποία εγκρίνει ο προϊστάμενός του: στην περίπτωσή μου, ασφαλώς δεν είσθε ο εν λόγω προϊστάμενος. Περιοριστείτε στις αρμοδιότητές σας.

Το ότι στο σημείωμά σας της 20ής Δεκεμβρίου 1994 (σημείο 4.a.3) κάνετε λόγο για τακτική εργασία είναι παράλογο, δεδομένου ότι ποτέ δεν μου αναθέσατε ούτε καθήκοντα ούτε τακτική εργασία. Τέθηκα στο περιθώριο από τότε που τοποθετήθηκα στη συγκεκριμένη υπηρεσία και αντικαταστάθηκα καταχρηστικώς από Ισπανίδα δακτυλογράφο, η οποία, κατόπιν διαταγής σας, σφετερίστηκε την εργασία μου και τη θέση μου (...).”»

3. Στην ίδια αυτή απόφαση του Πρωτοδικείου εκτίθενται τα εξής ως προς την διεξαγωγή της πειθαρχικής διαδικασίας:

«7 Με σημείωμα της 21ης Φεβρουαρίου 1995, η προσφεύγουσα πληροφορήθηκε ότι, λόγω του περιεχομένου του σημειώματός της της 10ης Ιανουαρίου 1995, είχε κινηθεί εναντίον της πειθαρχική διαδικασία. Ακρόαση της προσφεύγουσας έλαβε χώρα στις 6 Μαρτίου 1995. Κατά την ακρόαση, υπέβαλε υπόμνημα με το οποίο αμφισβήτησε ότι παραβίασε τον Κανονισμό Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΚΥΚ) και δήλωσε ότι δεν είχε τηρηθεί το άρθρο 87 του ΚΥΚ και ότι το σημείωμα της 21ης Φεβρουαρίου 1995 δεν ήταν δεόντως αιτιολογημένο.

8 Στις 29 Μαρτίου 1995 η αρμόδια για τους διορισμούς αρχή (ΑΔΑ) αποφάσισε να φέρει την υπόθεση στο πειθαρχικό συμβούλιο.

9 Στις 9 Νοεμβρίου 1995 το πειθαρχικό συμβούλιο εξέδωσε γνωμοδότηση με την οποία πρότεινε να επιβληθεί στην προσφεύγουσα η πειθαρχική ποινή της προσωρινής αναστολής της προαγωγής κατά κλιμάκιο. Η γνωμοδότηση αυτή κοινοποιήθηκε στην προσφεύγουσα στις 30 Νοεμβρίου 1995 και στις 18 Δεκεμβρίου 1995 έλαβε χώρα νέα ακρόαση της προσφεύγουσας.

10 Στις 18 Ιανουαρίου 1996 η ΑΔΑ αποφάσισε να επιβάλει στην προσφεύγουσα, για παράβαση των άρθρων 12 και 21 του ΚΥΚ, την πειθαρχική ποινή της τοποθετήσεως σε κατώτερο κλιμάκιο, κατατάσσοντάς την από το κλιμάκιο 5 στο κλιμάκιο 2 του βαθμού C 3, και να καταχωρίσει την ποινή αυτή στον ατομικό φάκελο της προσφεύγουσας. Η απόφαση, για να αποδείξει ότι η προσφεύγουσα συμπεριφέρεται καθ' υποτροπήν με τον τρόπο που της προσάπτεται, περιέγραψε τη συμπεριφορά που τήρησε η προσφεύγουσα σε πλείστες περιπτώσεις το 1991, το 1992 και το 1994 και που χαρακτηριζόταν ως έλλειψη σεβασμού.

11 Η απόφαση διευκρίνιζε ότι παράγει έννομα αποτελέσματα από της κοινοποιήσεώς της στην προσφεύγουσα, αλλά ότι οι οικονομικές της συνέπειες μετατίθενται για μετά τις 29 Φεβρουαρίου 1996.

12 Στις 22 Απριλίου 1996 η προσφεύγουσα υπέβαλε διοικητική ένσταση κατά της πειθαρχικής ποινής. Η ένσταση αυτή απορρίφθηκε με έγγραφο της 14ης Αυγούστου 1996.»

4. Ενώπιον του Πρωτοδικείου η Ε προέβαλε τέσσερις λόγους ακυρώσεως, από τους οποίους ο πρώτος στηριζόταν σε διαδικαστική πλημμέλεια, ο δεύτερος σε πρόδηλα νομικά σφάλματα και κατάχρηση εξουσίας, ο τρίτος σε πρόδηλα πραγματικά σφάλματα και ο τέταρτος σε παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

5. Το Πρωτοδικείο απέρριψε τους τρεις πρώτους λόγους, αλλά δέχτηκε τον τέταρτο, με το εξής σκεπτικό:

«58 Υπενθυμίζεται στη συνέχεια ότι η επιλογή της κατάλληλης πειθαρχικής ποινής απόκειται στην πειθαρχική αρχή, η οποία πρέπει να στηρίξει την επιλογή της σε σφαιρική εκτίμηση όλων των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών και των επιβαρυντικών ή ελαφρυντικών περιστάσεων που προσιδιάζουν στην περί ης πρόκειται υπόθεση. Το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να υποκαταστήσει με τη δική του εκτίμηση την εκτίμηση της πειθαρχικής αρχής. Εντούτοις, στο Πρωτοδικείο απόκειται να ελέγξει αν η επιλεγείσα ποινή είναι προδήλως δυσανάλογη σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά που διαπιστώθηκαν στην απόφαση [της ΑΔΑ] (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 26ης Νοεμβρίου 1991, Williams κατά Ελεγκτικού Συνεδρίου, προπαρατεθείσα, σκέψη 83, και της 17ης Οκτωβρίου 1991, T-26/89, De Compte κατά Κοινοβουλίου, Συλλογή 1991, σ. II-781, σκέψεις 220 έως 222).

59 Εν προκειμένω, όπως διαπίστωσε το Πρωτοδικείο ανωτέρω, το πραγματικό περιστατικό που καταλογίστηκε στην προσφεύγουσα είναι ότι άσκησε το δικαίωμά της προς υποβολή των παρατηρήσεών της επί της εκθέσεως βαθμολογίας χρησιμοποιώντας τόνο και εκφράσεις που δεν συμβιβάζονται με τις υποχρεώσεις αξιοπρέπειας του λειτουργήματος και σεβασμού προς τις αρχές του θεσμικού οργάνου. Δεν πρόκειται όμως για βαριά παράβαση των υποχρεώσεών της. Συγκεκριμένα, με το επίμαχο σημείωμα, η προσφεύγουσα δεν χρησιμοποίησε υβριστική διατύπωση και αιτιολόγησε τις αιτιάσεις της κατά του βαθμολογητή εκθέτοντας αφενός τη δική της αντίληψη για την εργασιακή της σχέση προς αυτόν και αφετέρου τη βαθιά δυσαρέσκειά της. Η παράβαση των άρθρων 12 και 21 του ΚΥΚ συνίσταται συνεπώς μόνο στο ότι η προσφεύγουσα χρησιμοποίησε υπερβολικό και επιθετικό ύφος και επομένως, όπως ομολόγησε η ίδια με το δικόγραφο της προσφυγής της, συμπεριφέρθηκε απρεπώς.

60 Υπό τις συνθήκες αυτές το Πρωτοδικείο κρίνει ότι ήταν προδήλως δυσανάλογο να επιβληθεί στην προσφεύγουσα η πειθαρχική ποινή της τοποθετήσεως σε

πολύ χαμηλότερο κλιμάκιο. Συγκεκριμένα, πρόκειται για βαριά ποινή που σπανίως επιβάλλεται στους υπαλλήλους και που, για να μην είναι δυσανάλογη, πρέπει να αντιστοιχεί σε πραγματικά περιστατικά πολύ σοβαρότερα εκείνων της παρούσας υποθέσεως.

61 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο επικουρικός αυτός λόγος ακυρώσεως είναι βάσιμος.»

6. Κατόπιν αυτών το Πρωτοδικείο ακύρωσε την απόφαση περί επιβολής της πειθαρχικής ποινής και καταδίκασε την ΟΚΕ στα δικαστικά έξοδα.

7. Η ΟΚΕ υπέβαλε στις 17 Απριλίου 1998 αίτηση αναιρέσεως κατά της ανωτέρω αποφάσεως του Πρωτοδικείου, με την οποία ζητεί από το Δικαστήριο να εξαφανίσει την απόφαση του Πρωτοδικείου, να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, δεχόμενο τα αιτήματα που υπέβαλε πρωτοδίκως η ΟΚΕ σχετικά με την απόρριψη της προσφυγής της Ε, να αποφανθεί ότι καθένας από τους διαδίκους θα φέρει τα δικαστικά του έξοδα και να αναφέρει στην απόφασή του την Ε με το πλήρες όνομά της.

8. Η εν λόγω αίτηση στηρίζεται σε τρεις λόγους αναιρέσεως, τους οποίους η ίδια η ΟΚΕ συνοψίζει ως εξής:

— εσφαλμένος νομικός χαρακτηρισμός των περιστατικών και μη προσήκουσα ερμηνεία των άρθρων 12 και 21 του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (στο εξής: ΚΥΚ),

— έλλειψη αιτιολογίας της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και μη προσήκουσα ερμηνεία των άρθρων 86 και 87 του ΚΥΚ,

— εσφαλμένη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας και μη προσήκουσα ερμηνεία των άρθρων 12 και 21 του ΚΥΚ.

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως

9. Θα αρχίσω με την εξέταση του πρώτου λόγου αναιρέσεως, με τον οποίο η ΟΚΕ βάλλει κατά του γεγονότος ότι το Πρωτοδικείο δέχθηκε, με τη σκέψη 59 της αποφάσεώς του, ότι η παράβαση των άρθρων 12 και 21 του ΚΥΚ «συνίσταται συνεπώς μόνο στο ότι η προσφεύγουσα χρησιμοποίησε υπερβολικό και επιθετικό ύφος και επομένως (...) συμπεριφέρθηκε απρεπώς», ενώ το ίδιο το Πρωτοδικείο είχε χαρακτηρίσει την παράβαση αυτή ως έλλειψη σεβασμού.

10. Κατά την ΟΚΕ, πρόκειται για νομικό χαρακτηρισμό των περιστατικών, τον οποίο

μπορεί να ελέγξει το Δικαστήριο κατά την εκδίκαση της αναιρέσεως.

11. Στο σημείο αυτό συμφωνώ με την ΟΚΕ. Κατά τα λοιπά όμως, δεν μπορώ να συμφωνήσω με τις αμφισβητήσεις που διατυπώνει, αφού από την ίδια σκέψη 59 προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Ε χρησιμοποίησε «τόνο και εκφράσεις που δεν συμβιβάζονται με τις υποχρεώσεις αξιοπρέπειας του λειτουργήματος και σεβασμού προς τις αρχές του θεσμικού οργάνου».

12. Μπορεί άλλωστε να υποστηριχθεί σοβαρά ότι πρόκειται για εσφαλμένο νομικό χαρακτηρισμό το ότι η συμπεριφορά της Ε χαρακτηρίστηκε ως «απρεπής» αντί ως «έλλειψη σεβασμού», όταν από το λεξικό γαλλικής γλώσσας *Le Petit Robert* προκύπτει ότι οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στα γαλλικά για τους όρους αυτούς έχουν ένα κοινό συνώνυμο, τη λέξη «ευγένεια»;

13. Θα μπορούσα να καταλάβω την εμμονή της ΟΚΕ, αν ο ΚΥΚ προέβλεπε συγκεκριμένη κύρωση για την έλλειψη σεβασμού ή τουλάχιστον παρείχε ενδείξεις ως προς τον τρόπο εκτιμήσεως της συμπεριφοράς που μπορεί να θεωρηθεί ότι ενέχει έλλειψη σεβασμού και, επομένως, ως προς τις σχετικές κυρώσεις.

14. Τούτο όμως δεν συμβαίνει, αφού, όπως θα εκθέσω κατωτέρω και όπως ομολογεί άλλωστε η ΟΚΕ, ο ΚΥΚ δεν προβλέπει συγκεκριμένη κύρωση για συγκεκριμένη συμπεριφορά. Αυτό που έχει σημασία στην περίπτωση της Ε είναι το γεγονός ότι επέδειξε ορισμένη συμπεριφορά, πράγμα που δεν αμφισβήτησε καθόλου το Πρωτοδικείο, όσον αφορά τις σχέσεις της με τον προϊστάμενό της, ανεξάρτητα από το αν η συμπεριφορά αυτή χαρακτηριστεί ως έλλειψη σεβασμού, έλλειψη ευγένειας ή απρέπεια.

15. Ούτε άλλωστε μπορώ να συμφωνήσω με τον ισχυρισμό της ΟΚΕ ότι ο τόνος και οι εκφράσεις που χρησιμοποίησε η Ε στο επίμαχο σημείωμα και το όλο πλαίσιο της συνεχούς χειροτερεύσεως των σχέσεών της με τους προϊσταμένους της δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν απλώς ως έλλειψη ευπρέπειας.

16. Το πλαίσιο αυτό δεν είναι βέβαια αδιάφορο, και μάλιστα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την επιλογή της κυρώσεως, αλλά δεν έχει σημασία για τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως. Οι λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν απαράδεκτες ούτως ή άλλως, ανεξάρτητα από το αν η συμπεριφορά της Ε έναντι των προϊσταμένων της ήταν ήδη κακή πριν από την αποστολή του εν λόγω υπομνήματος.

17. Θεωρώ συνεπώς ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η ΟΚΕ δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

Επί του δεύτερου και του τρίτου λόγου αναιρέσεως

18. Νομίζω ότι ενδείκνυται η συνεξέταση των δύο άλλων λόγων αναιρέσεως και οι οποίοι είναι, κατά τη γνώμη μου, άρρηκτα συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η ΟΚΕ στηρίζεται στον ισχυρισμό περί ελλείψεως αιτιολογίας της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και μη προσήκουσας ερμηνείας των άρθρων 86 και 87 του ΚΥΚ. Η ΟΚΕ θεωρεί ότι το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη μόνο το συγκεκριμένο γεγονός που καταλογιζόταν στην Ε, χωρίς να αιτιολογήσει το γεγονός ότι δεν έλαβε υπόψη του το όλο πλαίσιο, που περιελάμβανε τα επιβαρυντικά στοιχεία που παρετίθεντο στην απόφαση της ΑΔΑ· το Πρωτοδικείο, επομένως, δεν έλαβε υπόψη του, κατά την ΟΚΕ, ότι, κατά τα άρθρα 86 έως 89 του ΚΥΚ, απαιτείται η κύρωση να συναρτάται προς τη σφαιρική εκτίμηση του συνόλου των συγκεκριμένων γεγονότων και των ιδιαίτερων περιστατικών της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Εξάλλου, το Πρωτοδικείο, κατά τον προσδιορισμό της ενδεδειγμένης κυρώσεως, δεν μπορεί να υποκαθιστά την εκτίμησή του στην εκτίμηση της ΑΔΑ.

19. Η ΟΚΕ τονίζει ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η μη παράθεση των λόγων για τους οποίους το Πρωτοδικείο αποφάσισε να μη λάβει υπόψη το όλο πλαίσιο των επιβαρυντικών περιστάσεων είναι ιδιαίτερα σοβαρή, διότι η προσβαλλόμενη απόφαση της ΟΚΕ στηρίχθηκε ρητά στις επιβαρυντικές αυτές περιστάσεις, οι οποίες έχουν ιδιαίτερη σημασία. Το αποτέλεσμα είναι η μη παράθεση αιτιολογιών και η μη προσήκουσα ερμηνεία των άρθρων 86 και 87 του ΚΥΚ.

20. Ως τρίτο λόγο αναιρέσεως η ΟΚΕ προβάλλει την εσφαλμένη εφαρμογή από το Πρωτοδικείο της αρχής της αναλογικότητας και τη μη προσήκουσα ερμηνεία των άρθρων 12 και 21 του ΚΥΚ. Κατά την ΟΚΕ, η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας επί της επιβολής κατασταλτικού μέτρου προϋποθέτει ότι το επιλεγέν μέτρο είναι απολύτως αναγκαίο, δηλαδή ότι υφίσταται ισόρροπη σχέση μεταξύ της κυρώσεως και της βαρύτητας της παραβάσεως. Κατά συνέπεια, η διοίκηση που καλείται να επιβάλει πειθαρχική κύρωση θα πρέπει, κατά την ΟΚΕ, να επιλέξει τη λιγότερο επαχθή και αυτήν που έχει την αμεσότερη σχέση με την τελεσθείσα παράβαση.

21. Κατά την ΟΚΕ, η εκτίμηση του Πρωτοδικείου ότι η κύρωση που επέβαλε η ΟΚΕ στην Ε ήταν δυσανάλογη είναι εσφαλμένη και οφείλεται, πρώτον, στο γεγονός ότι το Πρωτοδικείο χαρακτήρισε τη συμπεριφορά της Ε ως «απρεπή» και, δεύτερον, στη μη παράθεση των λόγων για τους οποίους δεν χρειαζόταν να ληφθεί υπόψη το όλο πλαίσιο.

22. Επιπλέον, η προσβαλλόμενη απόφαση της ΟΚΕ περιέχει, κατά την ΟΚΕ, όλες τις αναγκαίες διευκρινίσεις για την αιτιολόγηση της επιλεγείσας κυρώσεως. Το σύνολο των επιβαρυντικών περιστάσεων είχε κατ' ανάγκη ως συνέπεια τον υποβιβασμό της Ε κατά τρία βαθμολογικά κλιμάκια, δεδομένου μάλιστα ότι δεν είχε αποδειχθεί υπέρ αυτής καμία ελαφρυντική περίσταση.

23. Κατά την ΟΚΕ, το περιεχόμενο του σημειώματος της Ε, σε συνδυασμό με τις επιβαρυντικές περιστάσεις, δικαιολογεί την επιλογή κυρώσεως που έχει άμεσες οικονο-

μικές επιπτώσεις για την ενδιαφερόμενη. Το γεγονός όμως ότι η ΟΚΕ επέλεξε, μεταξύ των κυρώσεων που έχουν άμεσες οικονομικές επιπτώσεις, τη λιγότερο επαχθή αποδεικνύει ότι τηρήθηκε η αρχή της αναλογικότητας.

24. Θα ήθελα κατ' αρχάς να παρατηρήσω ότι στην παρούσα υπόθεση δεν πρόκειται για πλήρη έλλειψη αιτιολογιών. Από την εξέταση δηλαδή των σκέψεων 58 έως 61 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο, αφού υπενθύμισε ότι ο έλεγχός του πρέπει να περιορίζεται στην εξέταση του ζητήματος κατά πόσον η κύρωση δεν είναι προδήλως δυσανάλογη σε σχέση με τα περιστατικά, εντάσσει τα περιστατικά στο πλαίσιό τους, δηλαδή στη διαδικασία βαθμολογήσεως, και κρίνει ότι συνιστούν μεν παράβαση των άρθρων 12 και 21 του ΚΥΚ, αλλ' όχι βαριά παράβαση των υποχρεώσεων που επιβάλλουν οι διατάξεις αυτές στους υπαλλήλους. Το Πρωτοδικείο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτή η έλλειψη βαρύτητας της παραβάσεως δεν παρείχε στην ΑΔΑ της ΟΚΕ την ευχέρεια να επιβάλει στην Ε την ποινή της τοποθετήσεώς της σε πολύ χαμηλότερο κλιμάκιο, διότι «πρόκειται για βαριά ποινή που σπανίως επιβάλλεται στους υπαλλήλους και που, για να μην είναι δυσανάλογη, πρέπει να αντιστοιχεί σε πραγματικά περιστατικά πολύ σοβαρότερα εκείνων της παρούσας υποθέσεως». Το Πρωτοδικείο επομένως αιτιολόγησε την ακύρωση της πειθαρχικής ποινής, της οποίας τόνισε τη βαρύτητα, λόγω του ότι η ποινή αυτή ήταν τελείως δυσανάλογη προς τη βαρύτητα που θεώρησε ότι έχει η παράβαση.

25. Θα ήθελα στη συνέχεια να υπενθυμίσω τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την έκταση του ελέγχου που το Δικαστήριο θεωρεί ότι πρέπει να ασκεί στις υποθέσεις που αφορούν πειθαρχικές ποινές, όπως η νομολογία αυτή έχει διατυπωθεί π.χ. στην υπόθεση 403/85, F. κατά Επιτροπής [2]. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο δέχθηκε τα εξής:

«18 Στην προαναφερθείσα απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 1985, το Δικαστήριο υπενθύμισε ήδη την πάγια νομολογία του, κατά την οποία η επιλογή της κατάλληλης πειθαρχικής ποινής ανήκει στη δικαιοδοσία της ΑΔΑ, εφόσον αποδεικνύονται οι πράξεις που καταλογίζονται εις βάρος του υπαλλήλου. Το Δικαστήριο δεν είναι δυνατό να αντικαταστήσει την εκτίμηση της εν λόγω αρχής με τη δική του εκτίμηση, πλην περιπτώσεως προφανούς πλάνης ή καταχρήσεως εξουσίας.

(...)

26 Σχετικά, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι διατάξεις του ΚΥΚ που αφορούν τις πειθαρχικές ποινές (δηλαδή τα άρθρα 86 έως 89) δεν προβλέπουν σταθερές σχέσεις μεταξύ των ποινών που αναφέρονται σ' αυτά και των διαφόρων ειδών παραβάσεων που διαπράττουν οι υπάλληλοι ούτε διευκρινίζουν σε τι βαθμό λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη επιβαρυντικών ή ελαφρυντικών περιστάσεων κατά την επιλογή της ποινής. Επομένως, ο καθορισμός της επιβλητέας ποινής σε κάθε ατομική περίπτωση στηρίζεται σε μια σφαιρική εκτίμηση όλων των συγκεκριμένων πραγματικών

2 — Απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1987 (Συλλογή 1987, σ. 645).

περιστατικών και των κατά περίπτωση περιστάσεων.»

26. Το Πρωτοδικείο ακολουθεί παγίως τη νομολογία αυτή, στην οποία άλλωστε παραπέμπει με τη σκέψη 58 της αποφάσεώς του. Στη συγκεκριμένη περίπτωση την εφάρμοσε ορθά;

27. Για να το διαπιστώσουμε, πρέπει να παρατίθενται στις αιτιολογίες της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως οι λόγοι για τους οποίους το Πρωτοδικείο, το οποίο δεν μπορεί να αντικαθιστά, χωρίς αιτιολογία, την εκτίμηση της ΑΔΑ με τη δική του εκτίμηση, απορρίπτει ως αβάσιμη την αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως περί επιβολής της κυρώσεως σχετικά με το ότι η επιβληθείσα κύρωση ήταν ανάλογη προς την παράβαση. Στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει επίσης να εξηγείται για ποιο λόγο η δυσαναλογία της ποινής προς την παράβαση είναι τόσο πρόδηλη, ώστε πρέπει, παρά την εξουσία εκτιμήσεως της ΑΔΑ, να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη απόφαση της ΑΔΑ.

28. Στα δύο αυτά σημεία όμως νομίζω ότι μπορεί να ασκηθεί κριτική στη συλλογιστική του Πρωτοδικείου.

29. Η ΑΔΑ της ΟΚΕ, με την απόφασή της, φρόντισε να εξηγήσει λεπτομερέστατα για ποιο λόγο η παράβαση την οποία συνιστούσε το σημείωμα της Ε αποτελούσε βαριά παράβαση, να εξετάσει εξίσου λεπτομερώς όλα τα στοιχεία που είχε θεωρήσει ως επιβαρυντικές περιστάσεις, καθόσον δεν είχε βρει καμία ελαφρυντική περίσταση, και, τέλος, να αποδείξει για ποιο λόγο η επιβληθείσα ποινή, της οποίας τη βαρύτητα ουδόλως αρνείται, συνάδει πλήρως προς τη σοβαρότητα των αιτιάσεων που μπορούν να διατυπωθούν κατά της Ε.

30. Οι λεπτομερείς αυτές εξηγήσεις επαναλαμβάνονται πλήρως στην αίτηση αναιρέσεως. Το αν οι εξηγήσεις αυτές ανταποκρίνονταν πλήρως στην αλήθεια έπρεπε βέβαια να εξακριβωθεί από το Πρωτοδικείο, αλλά οι εξηγήσεις αυτές οπωσδήποτε δεν μπορούσαν να αγνοηθούν. Αυτό όμως φαίνεται ότι έπραξε το Πρωτοδικείο, διότι αιτιολογεί την ακύρωση της αποφάσεως της ΟΚΕ με βάση μόνο τη διαπίστωση ότι επιβλήθηκε βαριά ποινή για παράβαση που δεν ήταν, κατά το Πρωτοδικείο τουλάχιστον, ιδιαίτερα σοβαρή.

31. Στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν απαντά κανένα ίχνος εξετάσεως του βασίμου των εκτιμήσεων της ΑΔΑ της ΟΚΕ ως προς την επιλογή της ποινής, καθόσον το Πρωτοδικείο αρκείται να τονίσει ότι η παράβαση δεν ήταν ιδιαίτερα σοβαρή. Κατά συνέπεια, η εξέταση του ζητήματος από το Πρωτοδικείο θα μπορούσε να θεωρηθεί εσφαλμένη.

32. Το Πρωτοδικείο δεν μπορούσε, βασιζόμενο μόνο στην άποψή του ότι επρόκειτο για όχι ιδιαίτερα σοβαρά παράβαση, να συναγάγει το συμπέρασμα ότι η επιβολή βαριάς ποινής ήταν αδικαιολόγητη, χωρίς να ανασκευάσει, όπως είχε την υποχρέωση βάσει της προπαρατεθείσας νομολογίας, τα επι-

χειρήματα που είχε χρησιμοποιήσει η ΟΚΕ, στηριζόμενη στην παρελθούσα συμπεριφορά της Ε, για να αιτιολογήσει τη βαρύτητα της ποινής που επέβαλε.

33. Δεν έχω καμία πρόθεση να λάβω εδώ θέση επί του ζητήματος αν η ποινή ήταν, στην προκειμένη περίπτωση, ανάλογη προς την παράβαση ούτε να συμφωνήσω πλήρως με την επιχειρηματολογία με την οποία η ΟΚΕ επιχειρεί να αποδείξει ότι η επιλεγείσα ποινή, δηλαδή ο υποβιβασμός κατά τρία βαθμολογικά κλιμάκια, ήταν ακριβώς η επιβεβλημένη από την αρχή της αναλογικότητας ποινή. Συγκεκριμένα, η ΟΚΕ, για να παράσχει την απόδειξη αυτή, στηρίζεται σε μια πολύ συζητήσιμη αντίληψη περί αρχής της αναλογικότητας, αντίληψη που φαίνεται να προκύπτει από σύγχυση μεταξύ της ανάγκης υπάρξεως πλήρους αναλογίας, όπου δεν υπάρχει θέση για οποιαδήποτε εξουσία εκτιμήσεως, και της ανάγκης υπάρξεως απλώς αναλογίας.

34. Είμαι τελικά υποχρεωμένος να διαπιστώσω ότι το Πρωτοδικείο δεν εξέθεσε, στη συγκεκριμένη περίπτωση, για ποιο λόγο το γεγονός ότι η ίδια η παράβαση δεν ήταν ιδιαίτερα βαριά επέβαλε το συμπέρασμα, παρά την ανωτέρω παρατεθείσα νομολογία και τις αιτιολογίες της αποφάσεως περί επιβολής της ποινής, ότι η ΟΚΕ είχε παραβιάσει την αρχή της αναλογικότητας.

35. Δεν αποκλείεται βέβαια το Πρωτοδικείο να εξέτασε ενδελεχώς τον ανάλογο χαρακτήρα της ποινής προς την παράβαση, γεγονός όμως είναι ότι η απόφασή του δεν περιέχει κανένα ίχνος τέτοιας εξετάσεως.

36. Η απόφαση του Πρωτοδικείου είναι βέβαια αιτιολογημένη, αλλά, αν ληφθούν υπόψη οι αρχές που έχουν τεθεί με τη νομολογία ως προς την άσκηση της πειθαρχικής εξουσίας και ως προς τον δικαστικό έλεγχό της, οι αιτιολογίες αυτές είναι προδήλως ακατάλληλες.

37. Επομένως, αφού από την αρκετά λεπτομερώς εκτιθέμενη συλλογιστική δεν προέκυπτε σαφώς για ποιο λόγο η ποινή ήταν, αν ληφθούν υπόψη όλα τα στοιχεία που επηρέασαν ενδεχομένως την επιλογή της, δυσανάλογη σε σχέση με την παράβαση, είναι προφανές ότι το Πρωτοδικείο δεν απέδειξε ούτε γιατί η δυσαναλογία αυτή ήταν πρόδηλη· τούτο όμως αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση ακυρωτικής αποφάσεως κατόπιν δικαστικού ελέγχου.

38. Θεωρώ ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο πρέπει να δεχθεί αυτόν τον λόγο αναιρέσεως και να αναιρέσει την απόφαση του Πρωτοδικείου.

Θα πρέπει το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της ουσίας της διαφοράς;

39. Απομένει να εξεταστεί το αίτημα της ΟΚΕ να αποφανθεί το Δικαστήριο, σε

περίπτωση που αναιρέσει την απόφαση του Πρωτοδικείου, επί της ουσίας της διαφοράς.

40. Προσωπικά νομίζω ότι το αίτημα αυτό δεν θα πρέπει να γίνει δεκτό, και μάλιστα για διάφορους λόγους.

41. Ο πρώτος λόγος είναι ότι, για να απορριφθεί η προσφυγή της Ε, θα πρέπει να σχηματισθεί η πεποίθηση ότι η ποινή που της επιβλήθηκε δεν ήταν προδήλως δυσανάλογη.

42. Η πεποίθηση όμως αυτή δεν μπορεί να σχηματισθεί, κατά τη γνώμη μου, παρά μόνον κατόπιν λεπτομερέστατης εξετάσεως του όλου πλαισίου εντός του οποίου τελέστηκε η παράβαση.

43. Όπως εξάλλου υπενθυμίζει λακωνικά το Πρωτοδικείο με τη σκέψη 2 της αποφάσεώς του, «άρχισαν να σωρεύονται διοικητικά προβλήματα μεταξύ της προσφεύγουσας και των αρχών του καθού οργάνου και να καθίστανται προβληματικές οι μεταξύ τους σχέσεις».

44. Η ΟΚΕ, τόσο με την απόφαση περί επιβολής της ποινής όσο και στην αίτηση αναιρέσεως, δεν παραλείπει να υπενθυμίσει όλα τα αρνητικά στοιχεία που είχαν διαπιστωθεί στη συμπεριφορά της Ε και την παρουσιάζει κατά τρόπο που θα αποθάρρυνε οποιοδήποτε προϊστάμενο από το να συμπεριλάβει την προσφεύγουσα στο προσωπικό της υπηρεσίας του.

45. Η επανεξέταση της υποθέσεως από το Πρωτοδικείο, κατά την οποία θα τηρούνταν η αρχή audi alteram partem, είναι βέβαιο ότι θα απέφερε ορισμένες διευκρινίσεις και ίσως θα παρείχε την ευκαιρία ορισμένων διορθώσεων. Για παράδειγμα, η προσβαλλόμενη από την Ε απόφαση περί επιβολής της ποινής αναφέρει, μεταξύ των επιβαρυντικών περιστάσεων, την ύπαρξη δύο προηγούμενων ποινών επιπλήξεως. Μία όμως απ' αυτές τις ποινές ακυρώθηκε με την απόφαση του Πρωτοδικείου στην υπόθεση Τ-293/94 [3].

46. Εξάλλου, μολονότι δεν έχω καμία πρόθεση να υποστηρίξω ότι η συμπεριφορά της Ε ήταν η ενδεδειγμένη, θα ήθελα να επισημάνω ότι η παρούσα υπόθεση δεν είναι η μόνη την οποία εκδίκασε το Πρωτοδικείο με διαδίκους την Ε και την ΟΚΕ. Μολονότι τα αιτήματα της Ε γενικά δεν έγιναν δεκτά, θα ήθελα

3 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1996, Bela Palacios κατά ΟΚΕ (Συλλογή Υπ.Υπ. 1996, σ. I-A-305 και σ. II-893).

πάντως να επισημάνω ότι στην υπόθεση T-25/92 [4] η ΟΚΕ καταδικάστηκε στο σύνολο των δικαστικών εξόδων, παρά την απόρριψη της προσφυγής της Ε, για τον λόγο ότι η Ε δεν μπόρεσε να λάβει γνώση της πλήρους αιτιολογίας της προσβαλλόμενης αποφάσεως παρά μόνο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Πρωτοδικείου. Στην υπόθεση T-150/94 [5] επιδικάστηκε στην Ε χρηματική ικανοποίηση 50 000 βελγικών φράγκων (BEF), λόγω της καθυστερημένης καταρτίσεως της εκθέσεως βαθμολογίας της.

47. Τίθεται επομένως το ζήτημα αν τα στοιχεία αυτά μπορούν να γίνουν δεκτά ως ελαφρυντικές περιστάσεις, για τον λόγο ότι η συμπεριφορά των αρχών της ΟΚΕ προξένησε στην Ε απογοήτευση, η οποία θα μπορούσε εν μέρει να εξηγήσει τις μεταγενέστερες εκδηλώσεις ανάρμοστης συμπεριφοράς της.

48. Εν πάση περιπτώσει, φρονώ ότι η εκ μέρους της ΟΚΕ απλή παράθεση των αιτιάσεών της κατά της προσφεύγουσας δεν αρκεί για να μπορέσει το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του βασίμου της προσφυγής που άσκησε η Ε κατά της πειθαρχικής ποινής του υποβιβασμού της κατά τρία κλιμάκια.

49. Ο δεύτερος λόγος, ο οποίος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον πρώτο, είναι ότι, αφού η Ε δεν εκπροσωπήθηκε, για λόγους που δεν γνωρίζω, κατά την παρούσα αναιρετική διαδικασία, η αναπομπή της υποθέσεως στο Πρωτοδικείο θα της δώσει την ευκαιρία να διατυπώσει την άποψή της. Εξάλλου, ενώπιον του Πρωτοδικείου θα υπάρχει η δυνατότητα να κληθεί η ΟΚΕ να διασαφηνίσει τη θέση της επί ορισμένων αμφισβητούμενων σημείων, πράγμα που δεν μπορεί να γίνει στην παρούσα διαδικασία, αφού δεν διεξάγεται επ' ακροατηρίου συζήτηση.

50. Ο τρίτος λόγος είναι ότι η εξέταση και η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών που είναι αναγκαίες για την έκδοση αποφάσεως επί της προσφυγής αποτελούν προδήλως έργο του Πρωτοδικείου.

51. Για τους διάφορους αυτούς λόγους, οι οποίοι όλοι αφορούν την αντικειμενική και αμερόληπτη άσκηση του δικαστικού ελέγχου, θεωρώ αναγκαία την αναπομπή της υποθέσεως στο Πρωτοδικείο, προκειμένου το Πρωτοδικείο να επενεξετάσει την επίδικη απόφαση της ΟΚΕ στο πλαίσιο «μιας σφαιρικής εκτιμήσεως όλων των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών και των κατά περίπτωση περιστάσεων».

52. Τέλος, όσον αφορά το αίτημα της ΟΚΕ να αναφέρεται, στην απόφαση του Δικαστηρίου, η Ε με το πλήρες όνομά της, φρονώ ότι δεν πρέπει να γίνει δεκτό όσον αφορά την απόφαση του Δικαστηρίου, διότι το γεγονός ότι η αίτηση αναιρέσεως γίνεται δεκτή (εφόσον βέβαια γίνει δεκτή) δεν προδικάζει τη λύση που θα δώσει το Πρωτοδικείο στη διαφορά μετά την αναπομπή της υποθέσεως.

4 — Απόφαση της 3ης Μαρτίου 1993, Vela Palacios κατά ΟΚΕ (Συλλογή 1993, σ. II-201).

5 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1996, Vela Palacios κατά ΟΚΕ (Συλλογή Υπ.Υπ. 1996, σ. I-A-297 και σ. II-877).

Πρόταση

53. Προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο

— να αναιρέσει την απόφαση του Πρωτοδικείου της 17ης Φεβρουαρίου 1998, Τ-183/96, Ε κατά ΟΚΕ, κατά το μέρος κατά το οποίο έκρινε ότι η πειθαρχική ποινή του υποβιβασμού κατά τρία κλιμάκια, την οποία επέβαλε η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή στην Ε, ήταν προδήλως δυσανάλογη,

— να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο, προκειμένου το Πρωτοδικείο να αποφανθεί εκ νέου επί του τέταρτου λόγου ακυρώσεως που προέβαλε η Ε,

— να επιφυλαχθεί επί των δικαστικών εξόδων.